

Αντιόπη Αργυρίου

(Ράλλειο Γυμνάσιο Θηλέων Πειραιά

Συντονίστρια Ομάδας Τράπεζας Θεμάτων Ιστορίας Α' Γυμνασίου

ΙΣΤΟΡΙΑ Α' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2.2: Η ΕΠΟΧΗ ΤΟΥ ΧΑΛΚΟΥ (3000-1100 π.Χ.): Ο Κυκλαδικός

πολιτισμός

1. Να αντιστοιχίσεις τους ελλαδικούς πολιτισμούς της Εποχής του Χαλκού με τα επιτεύγματά τους

A. καμαραϊκά αγγεία	Κυκλαδικός πολιτισμός
B. θολωτοί τάφοι	Μυκηναϊκός πολιτισμός
Γ. Φυλακωπή Μήλου	Μινωικός πολιτισμός
Δ. Γραμμική Α	
Ε. Γραμμική Β	
ΣΤ. μαρμάρινα ειδώλια	
Ζ. κυκλώπεια τείχη	
Η. Πότνια Θηρών	
Θ. μέγαρο	
Ι. Αρθουρ Έβανς	

2. Σωστό (Σ) ή Λάθος (Λ);

- α. Η Γραμμική Α γραφή έχει αποκρυπτογραφηθεί.
- β. Στην κορυφή της κοινωνικής πυραμίδας των μυκηναϊκών κέντρων ήταν το ιερατείο.
- γ. Τα μινωικά ανάκτορα δεν ήταν οχυρωμένα.
- δ. Τα περισσότερα κυκλαδικά ειδώλια παριστάνουν γυμνές γυναίκες.
- ε. Η Πότνια Θηρών ήταν η κυρίαρχη μυκηναϊκή θεότητα.
- στ. Η Γραμμική Β γραφή δεν έχει αποκρυπτογραφηθεί.
- ζ. Στη βάση της κοινωνικής πυραμίδας των μυκηναϊκών κέντρων ήταν ο άναξ.
- η. Οι θολωτοί τάφοι έχουν μνημειακές διαστάσεις.

θ. Ο Ερρίκος Σλήμαν έκανε ανασκαφές στις Μυκήνες.

ι. Ο άναξ ήταν ο ηγεμόνας των μυκηναϊκών κέντρων.

3. Να υποθέσεις ότι είσαι Μινωίτης έμπορος το 2000 π.Χ. Με ποιες περιοχές έχεις επαφές και τι προϊόντα εμπορεύεσαι;
4. Να υποθέσεις ότι είσαι ιερέας στις Μυκήνες το 1500 π.Χ.
Σε ποιες θεότητες πιστεύεις και ποιοι είναι οι τόποι λατρείας;
5. Να υποθέσεις ότι είσαι ιέρεια στη μινωική Κρήτη το 1600 π.Χ.
Σε ποιες θεότητες πιστεύεις και ποιοι είναι οι τόποι λατρείας;
6. Να αναφέρεις τα χαρακτηριστικά του πολιτισμού της μυκηναϊκής κοινής.
7. Να εξηγήσεις το συγκεντρωτικό χαρακτήρα του συστήματος της μινωικής Κρήτης.
8. Να συγκρίνεις τα συστήματα γραφής στη μινωική Κρήτη και στη Μυκηναϊκή Ελλάδα.
9. Ποιοι παράγοντες συνέβαλαν στην ανάπτυξη του Κυκλαδικού πολιτισμού;
10. Ποια είναι τα χαρακτηριστικά των οικισμών του Κυκλαδικού πολιτισμού;
11. Ποια είναι τα χαρακτηριστικά των κυκλαδικών ειδωλίων;
12. Παρατήρησε το χάρτη των Κυκλάδων
<http://www.cycladic.gr/frontoffice/portal.asp?cpage=NODE&cnode=36&clang=0>
Από πού νομίζεις ότι προήλθε η ονομασία τους;
13. Να επιλέξεις ένα από τα εκθέματα του Μουσείου Κυκλαδικής Τέχνης και να το περιγράψεις (υλικό, σχήμα, χρήση, χαρακτηριστικά, τόπος εύρεσης, χρονολόγηση)
<http://www.cycladic.gr/frontoffice/portal.asp?cpage=NODE&cnode=35&clang=0>
14. Γιατί νομίζεις ότι τα περισσότερα κυκλαδικά ειδώλια παριστάνουν γυμνές γυναικείες μορφές;
Μελέτησε και το παρακάτω παράθεμα:
<http://www.cycladic.gr/frontoffice/portal.asp?cpage=resource&resrc=126&cnode=40&clang=0>

15. Παρατήρησε τα δύο γλυπτά της παραπάνω εικόνας. Αναγνωρίζεις ποιο είναι αρχαίο και ποιο σύγχρονο; Τι διαπιστώνεις για τη σχέση της κυκλαδικής τέχνης με τη μοντέρνα; Μελέτησε και το παρακάτω σχετικό παράθεμα:

<http://www.cycladic.gr/frontoffice/portal.asp?cpage=resource&crsrc=123&cnode=40&clang=0>

16. Πάνω στα κυκλαδικά ειδώλια έχει διαπιστωθεί η χρήση χρώματος. Τι νομίζεις ότι φανερώνει η χρήση χρώματος; Μελέτησε και το παρακάτω σχετικό παράθεμα:

<http://www.cycladic.gr/frontoffice/portal.asp?cpage=resource&crsrc=138&cnode=40&clang=0>

17. Μελέτησε το παρακάτω παράθεμα για τη μεταλλουργία στις Κυκλάδες και απάντησε:

α) Ποια μέταλλα διέθεταν τα νησιά των Κυκλάδων και πώς τα αξιοποιούσαν;

β) Ποιες αλλαγές έφερε η ανάπτυξη της μεταλλουργίας στο Αιγαίο;

*Η Πρώιμη Εποχή του Χαλκού χαρακτηρίζεται από την εισαγωγή στο Αιγαίο από την Ανατολή της **μεταλλουργίας**, και κυρίως της τεχνολογίας του χαλκού. Στις Κυκλάδες, η μεγαλύτερη ανάπτυξη της μεταλλοτεχνίας παρατηρείται κατά την Πρωτοκυκλαδική II περίοδο (2800-2300 π.Χ.). Οι Κυκλάδες διέθεταν αξιοσημείωτες για την εποχή πηγές μετάλλων: κοιτάσματα **αργυρούχου χαλκού** στην Κύθνο και τη Σέριφο και κοιτάσματα **αργυρούχου μολύβδου** στην Σίφνο. Σημαντικά για την προμήθεια πρώτης ύλης ήταν επίσης τα μεταλλεία του Λαυρίου στην Αττική. Το πιο διαδεδομένο μέταλλο, πάντως, ήταν ο χαλκός, ο οποίος αρχικά αναμιγνύετο με **αρσενικό** και αργότερα (προς το τέλος της Πρωτοκυκλαδικής II περιόδου) με **κασσίτερο**, δημιουργώντας ανθεκτικότερα **κράματα**.*

*Από κράματα του χαλκού κατασκευάζονταν όπλα (αιχμές δοράτων, εγχειρίδια, κτλ.), εργαλεία (σμίλες, πελέκεις, οπείς, πριόνια, αγκίστρια ψαρέματος κτλ.), όργανα καλλωπισμού (περόνες, τριχολαβίδες, κτλ.), και κοσμήματα. Τα αντικείμενα από άλλα μέταλλα είναι λιγοστά: κοσμήματα και μικρά σκεύη από άργυρο, ειδώλια, ομοιώματα πλοίων και σύνδεσμοι επισκευής από μολύβδο. Το μόνο **χρυσό** αντικείμενο*

που γνωρίζουμε από την εποχή αυτή στις Κυκλάδες αυτή είναι μία ψήφος από περιδέραιο.

Η διάδοση της μεταλλουργίας στο Αιγαίο επέφερε ριζικές πολιτισμικές και κοινωνικές αλλαγές. Εδώσε ώθηση σε τέχνες όπως η οικοδομική, η ναυπηγική, η ξυλουργική και η μικροτεχνία, ευνόησε το εμπόριο και συνέβαλε στην ανάπτυξη κοινωνικής διαστρωμάτωσης. Κυρίως, όμως, επέφερε σημαντικές αλλαγές στις τεχνικές του πολέμου. Τα χάλκινα όπλα – αν και γνωστά από σποραδικά ευρήματα παλαιότερων περιόδων – αρχίζουν να διαδίδονται ευρέως στις Κυκλάδες σε ένα προχωρημένο στάδιο της Πρωτοκυκλαδικής II περιόδου κι αυτό φαίνεται να σχετίζεται με τις αναταραχές και τις ανακατατάξεις στο Αιγαίο, που θα ακολουθήσουν κατά τη φάση της μετάβασης προς την Πρωτοκυκλαδική III περίοδο. Σύμφωνα με μία θεωρία, οι αναταραχές αυτές οφείλονται σε διαμάχες μεταξύ τοπικών πληθυσμών για τον έλεγχο πηγών πρώτων υλών, όπως ο χαλκός, ή την πρόσβαση σε δίκτυα διακίνησης δυσεύρετων μετάλλων, όπως ο κασσίτερος.

<http://www.cycladic.gr/frontoffice/portal.asp?cpage=resource&resrc=140&cnode=40&clang=0>

Πέγκυ Σωτηρακοπούλου

ΚΕΦΑΛΑΙΑ 2.3-2.4 : Ο Μινωικός πολιτισμός. Η θρησκεία και η τέχνη των Μινωιτών

1. Από πού πήρε το όνομά του ο Μινωικός πολιτισμός;
2. Με ποιες περιοχές έχουν εμπορικές επαφές οι Μινωίτες και ποια προϊόντα ανταλλάσσουν;
3. Ποια ήταν τα βασικότερα ανακτορικά κέντρα στη μινωική Κρήτη;
4. Να περιγράψετε τα κύρια χαρακτηριστικά των μινωικών ανακτόρων .
5. Να εξηγήσετε το συγκεντρωτικό χαρακτήρα των μινωικών ανακτόρων.
6. Ποια συστήματα γραφής χρησιμοποιούσαν στη μινωική Κρήτη; Ποιες οι βασικές διαφορές τους;
7. Μινωική θρησκεία: Α) Από πού αντλούμε πληροφορίες για τη μινωική θρησκεία; Β) ποιος ήταν ο χαρακτήρας της μινωικής θρησκείας; Γ) ποιες ήταν οι κυρίαρχες θεότητες στο μινωικό πάνθεον; Μελετήστε και το σχετικό παράθεμα που ακολουθεί:

Επειδή δεν έχουμε κατανοητά γραπτά κείμενα, δε γνωρίζουμε καλά τη θρησκεία των Κρητών, οι οποίοι είχαν μια τόσο υψηλή αίσθηση του ωραίου. Μαντεύουμε όμως ότι ήταν μια θρησκεία αισιόδοξη, που προέτρεπε να επικοινωνήσει ο πιστός με τις εσωτερικές δυνάμεις της ζωής και του προσέφερε ελπίδες

ευτυχίας. Στο μινωικό πάνθεον οι θεές παίζουν μεγαλύτερο ρόλο από αυτό των ανδρών. Παριστάνονται κάτω από το ιερό δένδρο, στην κορυφή ενός όρους, επάνω σε ένα πλοίο ή σείοντας μια ασπίδα. Αγρια ζώα και πτηνά τις συνοδεύουν. Είναι οι διάφορες μορφές που λαμβάνει η αρχέγονη μητέρα-γη, η οποία ενσαρκώνει τη ζωική ορμή και εκτείνει την κυριαρχία της στα φυτά, στα ζώα και στους ανθρώπους. Ασφαλώς επιβίωση μιας πρωτόγονης μητριαρχίας που ενώνει τη γυναίκα με τις δυνάμεις της ζωής.

Pierre Lénéque, L'aventure grecque, σ. 40 (Μετ. Β.Σ.)

8. Τι ήταν τα καμαραϊκά αγγεία;
9. Παρατηρώντας τις παρακάτω εικόνες να αιτιολογήσετε ότι η μινωική τέχνη αποτυπώνει τη λατρεία της φύσης, τη χαρά της ζωής και τον πλούτο της μινωικής κοινωνίας.

Τοιχογραφία από τα ανάκτορα της Κνωσού (Αρχαιολογικό Μουσείο Ηρακλείου)

Η θεά των όφεων (Αρχαιολογικό Μουσείο Ηρακλείου)

Καμαραϊκό κύπελλο με ολόγλυφα άνθη (Μουσείο Ηρακλείου).

Ρυτό σε μορφή κεφαλής ταύρου (Μουσείο Ηρακλείου)

Χρυσόδετος σφραγιδολίθος με παράσταση λιονταριού και δαμαστών (Μουσείο Ηρακλείου)

Πήλινο ειδώλιο γυμνόστητης γυναίκας (Μουσείο Ηρακλείου)

ΚΕΦΑΛΑΙΑ 2.5-2.6: Η Εποχή του Χαλκού (3000-1100 π.Χ.): Ο Μυκηναϊκός κόσμος. Η Μυκηναϊκή θρησκεία και τέχνη.

1. Ποια ήταν τα βασικότερα μυκηναϊκά κέντρα; Μελετήστε και τον παρακάτω χάρτη. Σε ποιες περιοχές εντοπίζονται;

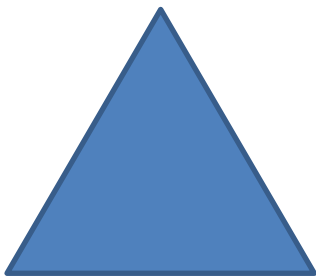
2. Ποιες ήταν οι επιδράσεις που δέχτηκαν οι Μυκηναίοι από τους Μινωίτες; Μελετήστε και το παρακάτω σχετικό παράθεμα:

Μετά τη γοργή ανοδική πορεία περί το 1550, οι Μυκήνες είναι, πολιτικά και καλλιτεχνικά, ένα κέντρο πλούσιο και με επιρροή και η δύναμή τους θα βαίνει αυξανόμενη, σε αντίστροφη αναλογία

με την παρακμή της Κρήτης. Οι σχέσεις με το νησί, εμπορικές στην αρχή, πρέπει κάποια στιγμή να εκτράπηκαν σε λεηλασίες, γιατί οι Μυκηναίοι δελεάστηκαν από τη λάμψη του κρητικού πολιτισμού. Το αποτέλεσμα ήταν μια γενικευμένη αφομοίωση του μινωικού πολιτισμού από τους Μυκηναίους, ένας εκμινωισμός που περιλαμβάνει τόσο πτυχές υλικές και εξωτερικές, με μινωικά αντικείμενα και διακοσμητικές τεχνικές που δημιουργήθηκαν σε μυκηναϊκό έδαφος, όσο και οργανωτικές, μεταξύ των οποίων πρέπει να συγκαταλεχθεί η υιοθέτηση της μινωικής γραφής για τα ελληνικά.

Martin S. Ruizperez – José L. Melena, Οι Μυκηναίοι Έλληνες, Μετ. Μελ. Παναγιωτίδου (Καρδαμίτσα), σ. 17

3. Η μνημειακή αρχιτεκτονική ήταν βασικό χαρακτηριστικό του μυκηναϊκού πολιτισμού. Να το αποδείξετε.
4. Ποιες ήταν οι κύριες οικονομικές δραστηριότητες των Μυκηναίων;
5. Ποια ήταν τα χαρακτηριστικά του πολιτισμού της μυκηναϊκής κοινής;
6. Να συμπληρώσετε την πυραμίδα των κοινωνικών τάξεων στη μυκηναϊκή κοινωνία

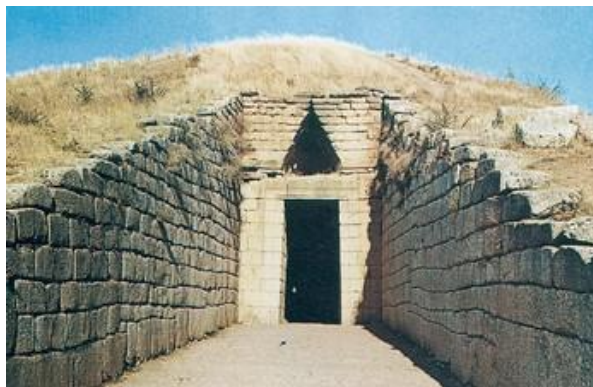

7. Γραμμική Β: Α) Τι είδους γραφή είναι; Β) ποιοι και πότε την αποκρυπτογράφησαν; Γ) τι πληροφορίες αντλούμε από τα κείμενα Γραμμικής Β; δ) Ποια είναι η σχέση της με τη Γραμμική Α;
8. Παρατηρώντας τον παρακάτω χάρτη να εντοπίσετε τις περιοχές με τις οποίες είχαν εμπορικές επαφές οι Μυκηναίοι.

9. Μυκηναϊκή θρησκεία: α) ποιες θεότητες λατρεύονται; Β) από πού αντλούμε πληροφορίες; Γ) το ιερατείο, δ) τελετές –λατρεία, ε) ιερά σύμβολα.
10. Να συγκρίνετε ένα μινωικό ανάκτορο με ένα μυκηναϊκό μέγαρο.
11. Πώς η θάλασσα επηρέασε την ανάπτυξη των πολιτισμών του Αιγαίου κατά την Εποχή του Χαλκού;
12. Να περιγράψετε ένα θολωτό τάφο. Παρατηρήστε και την παρακάτω εικόνα.

Ο «Θησαυρός του Ατρέα»

13. Παρατηρώντας τις παρακάτω εικόνες να εντοπίσετε τα θέματα της μυκηναϊκής τέχνης.

Τοιχογραφία από το ανάκτορο της Πύλου
(Αθήνα, Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο)

Χρυσή προσωπίδα από τους λακκοειδείς τάφους
των Μυκηνών

Εγχειρίδιο από τον λακκοειδή τάφο IV των Μυκηνών

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: Η Αρχαϊκή Εποχή (800-479 π.Χ.)

1. Να συμπληρώσετε τα κενά των παρακάτω προτάσεων με την κατάλληλη λέξη ή φράση

A. Το ανώτατο δικαστήριο στην Αθήνα επί αριστοκρατίας ήταν ο .....

B. Ο ..... ήταν υπεύθυνος για τη σύγκληση της εκκλησίας του δήμου.

Γ. Οι ..... ήταν αρμόδιοι για δικαστικά θέματα.

Δ. Οι παλιοί κάτοικοι της Σπάρτης που έγιναν δούλοι λέγονται .....

E. Η λαϊκή συνέλευση των πολιτών στη Σπάρτη λέγεται .....

ΣΤ. Υπεύθυνοι για την εξωτερική πολιτική της Σπάρτης ήταν οι .....

2. Να εξηγήσετε τους όρους: σεισάχθεια, αμφικτιονίες, Ηλιαία, Βουλή των 500, εκκλησία του δήμου, είλωτες.

3. Αφού μελετήσετε την ιστορική πηγή που σας δίνεται και με βάση τις ιστορικές σας γνώσεις, να απαντήσετε: Τι ονομάζεται σεισάχθεια και ποιες ήταν οι συνέπειες της;

Όταν έγινε κύριος των πολιτικών πραγμάτων, ο Σόλων ελευθέρωσε το λαό και για το παρόν και για το μέλλον, απαγορεύοντας τα δάνεια που συνάπτονταν με αντάλλαγμα την προσωπική ελευθερία, έθεσε σε εφαρμογή νόμους και κατάργησε τα χρέη, ιδιωτικά και δημόσια, μέτρα που οι Αθηναίοι ονόμασαν "σεισάχθεια", γιατί απέσεισαν το βάρος. (Αριστοτέλη, Αθηναίων Πολιτεία, 6. 1)

4. Αφού μελετήσετε την ιστορική πηγή που σας δίνεται και με βάση τις ιστορικές σας γνώσεις, να απαντήσετε: α) Τι ονομάζει ο Αριστοτέλης «πόλη-κράτος» και ποιος είναι ο σκοπός της;

Η κοινωνική οντότητα που προήλθε από τη συνένωση περισσότερων χωριών (κώμαι) είναι η πόλη-κράτος (πόλις), μια κοινωνική οντότητα τέλεια, που μπορούμε να πούμε ότι πέτυχε τελικά την ύψιστη αυτάρκεια. Συγκροτήθηκε για να διασφαλίσει τη ζωή, στην πραγματικότητα όμως υπάρχει για να εξασφαλίζει την καλή ζωή (ευ ζην). (Αριστοτέλη, Πολιτικά, Α 2.5)

5. Αφού μελετήσετε την ιστορική πηγή που σας δίνεται και με βάση τις ιστορικές σας γνώσεις, να απαντήσετε: Για ποιο λόγο ο Κλεισθένης χώρισε τους Αθηναίους σε δέκα νέες φυλές και πώς αυτό το μέτρο συνέβαλε στον εκδημοκρατισμό του πολιτεύματος; (8)

Εξαιτίας αυτών ο λαός εμπιστεύτηκε τον Κλεισθένη. Μετά, ως επικεφαλής του λαού, τον τέταρτο χρόνο απ' την ανατροπή των τυράννων, την περίοδο δηλαδή που ήταν άρχοντας ο Ισαγόρας, διαίρεσε αδιακρίτως όλους τους πολίτες σε δέκα φυλές αντί για τις παλιότερες τέσσερις, θέλοντας έτσι να τους αναμείξει για να μπορούν περισσότεροι να έχουν μερίδιο στη διακυβέρνηση του κράτους. Απ' αυτό προήλθε η φράση: "δεν πρέπει να διακρίνουν τις φυλές", που λέγεται σε όσους θέλουν να εξετάσουν την καταγωγή ενός ανθρώπου. [...] Διαίρεσε την Αττική σε δήμους των τριάντα μερών - δέκα μέρη στην περιοχή της πόλης, δέκα στην παραλία, δέκα στην ενδοχώρα τα οποία ονόμασε τριττύες. [...] Έκανε όσους κατοικούσαν σε κάθε δήμο συνδημότες, ώστε να μη χρησιμοποιείται το πατρικό όνομα για να ελέγχεται ποιοι ήταν αυτοί που είχαν γίνει πρόσφατα πολίτες, και από τότε παίρνουν τα ονόματά τους οι Αθηναίοι από τους δήμους. (Αριστοτέλη, Αθηναίων Πολιτεία, 21.1-6)

Κεφάλαιο 4.4: «Αθήνα: Από τη βασιλεία στην αριστοκρατία»

Κεφάλαιο 4.5: «Αθήνα: πορεία προς τη δημοκρατία»

1. Να ορίσετε σύντομα τους όρους: εκκλησία του δήμου, Άρειος Πάγος, Ηλιαία, επώνυμος άρχων, άρχων βασιλεύς, πολέμαρχος, θεσμοθέτες

2. Να αντιστοιχίσετε

Σόλωνας	Βουλή των 500
Πεισίστρατος	Εννεάκρουνος πηγή
Κλεισθένης	σεισάχθεια
Δράκοντας	αποτυχημένη προσπάθεια τυραννίδας (632 π.Χ.)
Κύλωνας	αυστηρή νομοθεσία (7ος αι. π.Χ.)
	Βουλή των 400

3. Τι ήταν η σεισάχθεια και ποια αποτελέσματα είχε η ψήφισή της;
4. Τι ονομάζεται «Κυλώνειο άγος»;
5. Ποιες ήταν οι αιτίες της κοινωνικής αναταραχής στην Αθήνα στις αρχές του 7ου αι. π.Χ.;
6. Τι γνωρίζετε για το νομοθετικό έργο του Δράκοντα;
7. Ο Σόλων, αν και δεν εγκαθίδρυσε δημοκρατικό πολίτευμα, όμως έλαβε κάποια κοινωνικά και πολιτικά μέτρα που είχαν δημοκρατικό χαρακτήρα. Ποια ήταν αυτά και ποιες ήταν οι συνέπειές τους;
8. Ποιο ήταν το έργο του Πεισίστρατου;
9. Ποιες ήταν οι πολιτικές μεταρρυθμίσεις του Κλεισθένη και γιατί έκαναν το πολίτευμα της Αθήνας ακόμη πιο δημοκρατικό;
10. Αφού μελετήσετε την παρακάτω πηγή και με βάση τις ιστορικές σας γνώσεις, να εξηγήσετε τη σκοπιμότητα ψήφισης του συγκεκριμένου νόμου από τον Κλεισθένη.

Όταν ολοκληρώθηκαν αυτά, το πολίτευμα έγινε πολύ πιο δημοκρατικό από το αντίστοιχο του Σόλωνα. Πολλοί από τους νόμους του Σόλωνα είχαν αχρηστευθεί από το τυραννικό πολίτευμα, επειδή δεν εφαρμόζονταν. Ο Κλεισθένης, στην προσπάθειά του να ενισχύσει τη λαϊκή δύναμη, ψήφισε και το νόμο του οστρακισμού. Ο νόμος αυτός τέθηκε σε ισχύ εξαιτίας της καχυποψίας που προκαλούσαν όλοι όσοι κατείχαν ισχυρές θέσεις. Ο Πεισίστρατος λόγω χάρη από δημοφιλή ηγέτη της και στρατηγός έγινε τύραννος. (Αριστοτέλης, Αθηναίων Πολιτεία, 22. 1-3)

11. Αφού μελετήσετε την παρακάτω πηγή και με βάση τις ιστορικές σας γνώσεις, να εξηγήσετε τη σκοπιμότητα ψήφισης του συγκεκριμένου νόμου από τον Σόλωνα.

Από τους άλλους νόμους του Σόλωνα ιδιαίτερα χαρακτηριστικός και παράξενος είναι εκείνος που ορίζει ότι χάνει τα πολιτικά του δικαιώματα όποιος μένει ουδέτερος σε περίπτωση που θα ξεσπούσε εμφύλια διαμάχη στην πόλη. Ήθελε, όπως φαίνεται, ο Σόλων κανέναν πολίτη να μη μένει αδιάφορος και ασυγκίνητος για τα δημόσια ζητήματα κοιτάζοντας μόνο πώς να εξασφαλίσει τα δικά του συμφέροντα, ούτε να καυχιέται πως δεν πονά κι αυτός και δεν πάσχει με τα δεινά της πατρίδας του. Αντίθετα, έπρεπε ο πολίτης από την αρχή να παίρνει θέση πλάι σε αυτούς που ενεργούν πιο σωστά και πιο δίκαια και να κινδυνεύει μαζί τους και να τους βοηθά, αντί να περιμένει ακίνδυνα να δει ποιος θα νικήσει. (Πλούταρχος, Σόλων, 20)

12. Αφού μελετήσετε την παρακάτω πηγή, να εξηγήσετε γιατί ο Κλεισθένης διαίρεσε τους Αθηναίους πολίτες σε 10 νέες φυλές.

Έτσι ο λαός απέκτησε τον έλεγχο της πολιτικής ζωής κι ο Κλεισθένης έγινε αρχηγός και προστάτης του λαού... Εξαιτίας αυτών ο λαός εμπιστεύθηκε τον Κλεισθένη. Μετά ως επικεφαλής του λαού τον τέταρτο χρόνο από την ανατροπή των τυράννων, την περίοδο δηλαδή που ήταν άρχοντας ο Ισαγόρας, διαίρεσε αδιακρίτως όλους τους πολίτες σε δέκα φυλές αντί για τις παλιότερες τέσσερις, θέλοντας έτσι να τους αναμείξει για να μπορούν περισσότεροι να έχουν μερίδιο στη διακυβέρνηση του κράτους. Από αυτό προήλθε η φράση «δεν πρέπει να διακρίνουν τις φυλές», που λέγεται σε όσους θέλουν να εξετάσουν αν κάποιος κατάγεται από ευγενική γενιά. (Αριστοτέλης, Αθηναίων πολιτεία, 20. 4 και 21,1-2)

Κεφάλαιο 4.7: Πέρσες και Έλληνες: δύο κόσμοι συγκρούονται.

1. Μελετήστε τον παρακάτω χάρτη και εντοπίστε τα γεωγραφικά όρια της περσικής αυτοκρατορίας. Πώς ήταν οργανωμένη και ποια ήταν τα κύρια χαρακτηριστικά της κοινωνικής και πολιτικής ζωής των Περσών;

Η περσική αυτοκρατορία και ο ελληνικός κόσμος περί το 480 π.Χ.

2. Μελετήστε το χάρτη του Α' Ελληνικού Αποικισμού και το παρακάτω παράθεμα για την αρχαία Μίλητο και απαντήστε: Ποια ήταν τα χαρακτηριστικά της οικονομικής, πολιτικής και πνευματικής δραστηριότητας των ελληνικών πόλεων της Μ. Ασίας πριν την κατάληψή τους από τους Πέρσες;

Α' Ελληνικός Αποικισμός

Η Μίλητος υπήρξε μία από τις παλαιότερες και σπουδαιότερες πόλεις της Ιωνίας, χτισμένη στις εκβολές του ποταμού Μαιάνδρου. Κατά τους αρχαίους χρόνους ήταν παραλιακή και διέθετε τέσσερα λιμάνια, ενώ σήμερα απέχει 9 χιλιόμετρα από τη θάλασσα, λόγω των προσχώσεων του ποταμού. Η παράδοση αναφέρει ότι στο β' μισό του 11ου αιώνα π.Χ. η πόλη αποικίστηκε από Ίωνες με αρχηγό τον Νηλέα, γιο του Κόδρου, στοιχείο που ενισχύεται από την εύρεση γεωμετρικού οικισμού. Η πόλη γνώρισε μεγάλη πνευματική και οικονομική άνθηση_ από εκεί κατάγονταν μεγάλες μορφές της αρχαίας ελληνικής διανοήσης, όπως ο Θαλής, ο Αναξίμανδρος, ο Αναξίμανης, ο Εκαταίος κ.ά. Στα τέλη του 7ου αιώνα π.Χ. εισήγαγε την κοπή νομίσματος από ήλεκτρο και ίδρυσε αποικίες, από τις οποίες σπουδαιότερες ήταν η Ναύκρατη στην Αίγυπτο, η Άβδος και η Κύζικος στην Προποντίδα, η Αμισός, η Σινώπη, η Τραπεζούντα, ο Ολβία και η Απολλωνία στον Εύξεινο πόντο. Η Μίλητος πρωτοστάτησε στην Ιωνική επανάσταση, που καταπνίγηκε με τη ναυμαχία της Λάδης (494 π.Χ.) και μετά την οποία η πόλη ισοπεδώθηκε από τους Πέρσες. Μετά τη ναυμαχία της Μυκάλης (479 π.Χ.) άρχισε η ανοικοδόμησή της με αφετηρία το ιερό του Απόλλωνα και τον ναό της Αθηνάς.

Εγκυκλοπαίδεια Πάπυρος-Λαρούς-Μπριτάνικα

3. Να αντιστοιχίσετε (ένα στοιχείο της Β στήλης περισεύει)

Μαρδόνιος	Αθηναίος στρατηγός
Δαρείος	Πέρσης στρατηγός
Μιλτιάδης	τύραννος Μιλήτου

4. Ποια ήταν τα αίτια και οι συνέπειες της Ιωνικής επανάστασης;
5. Να παρατηρήσετε τις παρακάτω εικόνες του Αθηναίου οπλίτη και του Πέρση τοξότη και να τους συγκρίνετε ως προς α) την εμφάνισή τους, β) τον οπλισμό τους. Μπορείτε να διακρίνετε τα αμυντικά από τα επιθετικά όπλα; Πώς σχετίζεται η ενδυμασία των στρατιωτών με την τακτική τους στη μάχη; Μελετήστε και το παρακάτω σχετικό παράθεμα.

Όταν τα στρατεύματα έλαβαν θέση και οι θυσίες έδειξαν καλά αποτελέσματα, οι Αθηναίοι, μόλις δόθηκε το σύνθημα της επίθεσης, όρμησαν τρέχοντας εναντίον των εχθρών. Το διάστημα που τους χώριζε δεν ήταν λιγότερο από οχτώ στάδια. Οι Πέρσες, όταν τους είδαν να έρχονται εναντίον τους τρέχοντας, ετοιμάζονταν να τους δεχτούν και προς στιγμή νόμισαν ότι οι Αθηναίοι έχασαν τα λογικά τους. Τους έβλεπαν να είναι λίγοι και, παρά το γεγονός αυτό, να ορμούν κατά πάνω τους, χωρίς μάλιστα να διαθέτουν ιππικό και τοξότες. Αυτά έβαλαν με το νου τους οι βάρβαροι. Οι Αθηναίοι, όταν άρχισε η σύγκρουση, πολεμούσαν γενναία. Πρώτοι, απ' όσο ξέρουμε, όρμησαν εναντίον των βαρβάρων και πρώτοι άντεξαν να αντικρύσουν την περσική ενδυμασία και αυτούς που τη φορούσαν. Ως τότε και το όνομα μόνο των Μήδων προκαλούσε τρόμο στους Έλληνες. (Ηρόδοτος, Ιστορία, 6. 112)

6. Πού οφείλεται η νίκη των Ελλήνων στη μάχη του Μαραθώνα; Ποιος ήταν ο αντίκτυπος της νίκης αυτής;
7. Αφού μελετήσετε την παρακάτω πηγή και με βάση τις ιστορικές σας γνώσεις, να απαντήσετε: Ποιοι είναι οι κοινοί δεσμοί των Ελλήνων, σύμφωνα με τον Ηρόδοτο, και πώς τους συνειδητοποίησαν παρά την πολιτική τους διάσπαση;

Σπαρτιάτες και Αθηναίοι συμφωνούν να αντιμετωπίσουν ενωμένοι τον περσικό κίνδυνο. Ειδικότερα, απαντώντας οι Αθηναίοι στους απεσταλμένους της Σπάρτης δηλώνουν: «Οι Έλληνες όλοι είναι από το ίδιο αίμα, έχουν την ίδια γλώσσα, έχουν ναούς και αγάλματα θεών και θυσίες όλα κοινά και συνήθειες ίδιες». Ηρόδοτος, Ιστορία, 8. 144.

Κεφάλαιο 4.7.-4.8: Πέρσες και Έλληνες: δυο κόσμοι συγκρούονται. Η οριστική απομάκρυνση της περσικής επίθεσης.

Φύλλο εργασίας

ΕΠΙΓΡΑΜΜΑΤΑ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΠΕΡΣΙΚΟΥΣ ΠΟΛΕΜΟΥΣ

Αφού μελετήσετε τα παρακάτω επιγράμματα για τους Περσικούς πολέμους, να απαντήσετε στα εξής:

A. Σε ποια αναμέτρηση Ελλήνων και Περσών αναφέρεται το επίγραμμα;

B. Πώς παρουσιάζονται στο επίγραμμα οι Έλληνες και οι Πέρσες;

Γ. Πώς παρουσιάζεται ο σκοπός του αγώνα τους;

1. Αμυνόμενοι υπέρ των Ελλήνων οι Αθηναίοι στον Μαραθώνα, κατέστρεψαν τη δύναμη των χρυσοντυμένων Περσών.

2. Ω, ξένη διαβάτη που περνάς, ανάγγειλε στους Λακεδαιμόνιους ότι ταφήκαμε εδώ, υπακούοντας στα προστάγματά τους.

3. Τους Μήδους τούς συνέτριψα, ηγέτης τών Ελλήνων,

ο Πανσανίας, κι ενθύμιο στον Φοίβο αυτό αφιερώνω.

4. Το μνήμα αυτό είν' του Μεγιστία του Ξακουστού που οι Μήδοι

το Σπερχειό τον ποταμό διαβαίνοντας σκοτώσαν,

τον μάντη π' αν και τό'ξερε ποιά μοίρα τον καρτέρειε

της Σπάρτης δεν εδέχτηκε τους αρχηγούς ν' αφήσει.

5. (Σε Αθηναίους νεκρούς)

Η πιό μεγάλη αρετή άν στ' αλήθεια είν' θανή δοξασμένη,

τότε η τύχη σέ μάς τήνε χάρισε• τί είχαμε τρέξει

φύλακες τής λευτεριάς τής Ελλάδας κι έτσι έχουμε τώρα

τάφο στόν τόπο αυτό καί χαιρόμαστε άσβεστη δόξα.

6. Γειά σας, του πόλεμου εκλεχτοί, πόχετε τόση φήμη

λεβέντες αθηνιώτικοι, ξέχωροι στην καβάλα!

Για την πατρίδα την ωραία εχάσατε τη νιότη,

με πλήθος τους αντίπαλους αντίκρυ πολεμώντας.

7. Όταν η Ελλάδα βρέθηκε στην κόψη του ξυραφιού

καταθέσαμε τις ψυχές μας

για να αποφύγει τη δουλοσύνη.

Στο μυαλό των Περσών όλες τις συμφορές βάλαμε

αναμνήσεις της δυσάρεστης τους ναυμαχίας.

Τα οστά μας στην Σαλαμίνα βρίσκονται

μα η πατρίδα μας η Κόρινθος, για την ευεργεσία μας

τούτο το μνήμα έστησε.

8. Το γιο του Ευφορίωνα, τον Αθηναίο Αισχύλο, κρύβει νεκρό το μνήμα αυτό της Γέλας με τα στάρια. Την άξια νιότη του θα ειπεί του Μαραθώνα το άλσος και ο Μήδος ο ακούρευτος, οπού καλά την ξέρει.

Κεφάλαιο 5.2: Το δημοκρατικό πολίτευμα σταθεροποιείται – Ο Περικλής και το δημοκρατικό πολίτευμα.

Βλ. σχέδιο μαθήματος στο e-yliko: (<http://www.e-yliko.gr/resource/resource.aspx?id=4439>)

Κεφάλαια 5.4-5.5: Η συγκρότηση της αθηναϊκής κοινωνίας – Η καθημερινή ζωή. Η διαδικασία της μόρφωσης – Ο Αθηναίος και η εργασία – Η Αθήνα γιορτάζει.

1. Να ορίσετε σύντομα τους όρους: μετοίκιο, παιδαγωγός, παιδοτρίβης, κιθαριστής, γραμματιστής, σοφιστής.
2. Σωστό (Σ) ή Λάθος (Λ);
  - A. Όλοι οι κάτοικοι της Αθήνας ήταν Αθηναίοι πολίτες.
  - B. Ο παιδαγωγός στην αρχαία Αθήνα ήταν δάσκαλος για τα παιδιά των πλουσίων.
  - Γ. Οι μόνες Αθηναίες που δραστηριοποιούνταν στη δημόσια ζωή ήταν οι ιέρειες.
  - Δ. Οι περισσότεροι μέτοικοι ασχολούνταν με τη γεωργία και την κτηνοτροφία.
3. Αφού μελετήσετε την παρακάτω πηγή και με βάση τις ιστορικές σας γνώσεις, να απαντήσετε στην ερώτηση: Ποιες ήταν οι κυριότερες ασχολίες των γυναικών στην αρχαία Αθήνα;

Γιατί τα οικιακά μου, φυσικά, μπορεί και τα κανονίζει και μοναχή της η γυναίκα μου μια χαρά. (Σωκρ.) Α, καλά το θυμήθηκες, Ισχόμαχε, του είπα· θα ήθελα πολύ να μάθω

κι αυτό, αν δηλαδή εσύ ο ίδιος δασκάλεψες τη γυναίκα σου να είναι έτσι όπως πρέπει να είναι, ή αν την πήρες απ' τον πατέρα της και τη μητέρα της δασκαλεμένη κι έμπειρη να κανονίζει τις δουλειές, που πέφτουν στο μερτικό της. 5. (Ισχόμ.) Και πώς μπορούσα να την πάρω έμπειρη, Σωκράτη, που όταν ήρθε σπίτι μου δεν ήταν ακόμη δεκαπέντε χρονών, και που τον προηγούμενο χρόνο ζούσε με πολλή φροντίδα των δικών της, να δει ν' ακούσει και να ρωτήσει κατά το δυνατό λιγότερα; 6. Δε φθάνει που ήρθε ξέροντας μονάχα να φτιάχνει ρούχα από μαλλί, που πήρε μαζί της απ' το πατρικό κι έχοντας και μια ιδέα για τον καταμερισμό της υφαντικής δουλειάς στις δούλες του σπιτιού; Γιατί στη μαγειρική βέβαια ήρθε πολύ κατατοπισμένη, Σωκράτη, πράγμα που εγώ να σου πω, το θεωρώ σαν την πιο μεγάλη μόρφωση και για τον άντρα και για τη γυναίκα.

(Ξενοφών, Οικονομικός 7.3-6)

4. Αφού μελετήσετε τις παρακάτω ιστορικές πηγές, να απαντήσετε στο ερώτημα: Πώς παρουσιάζεται η ζωή των γυναικών στην αρχαία Αθήνα σε σύγκριση με τη Σπάρτη; Εσείς πού θα προτιμούσατε να ζείτε και γιατί;

A. Στην Αθήνα αγόρια και κορίτσια μεγάλωναν με τους ίδιους όρους μέσα στην οικογένεια, μέχρι την ηλικία των επτά χρόνων. Ενώ, όμως, μετά από αυτό το χρονικό όριο η εκπαίδευση των αγοριών γινόταν συστηματικά, την αγωγή των κοριτσιών αναλάμβαναν οι μητέρες τους μέσα στο σπίτι. Εκτός από τη στοιχειώδη ανάγνωση και γραφή, τα κορίτσια μάθαιναν συστηματικά να υφαίνουν, να πλένουν, να κεντούν, να μαγειρεύουν και να διευθύνουν το νοικοκυριό με αυστηρότητα απέναντι στις δούλες. Ένα τέτοιο σύστημα αγωγής των κοριτσιών αποσκοπούσε στην προετοιμασία τους για τα καθήκοντα της συζύγου-οικονόμου του σπιτιού.

B. Οι νεαρές Σπαρτιάτισσες γυμνάζονταν μαζί με τα αγόρια και μάλιστα τα συναγωνίζονταν στο ακόντιο και στο δίσκο, και εμφανίζονταν γυμνές, όπως κι αυτά, στις θρησκευτικές τελετές. Σύμφωνα με τη νομοθεσία του Λυκούργου η ενασχόληση με τις δουλειές του σπιτιού δεν έπρεπε να είναι έργο των γυναικών της Σπάρτης, αφού και οι δούλοι μπορούσαν να τις κάνουν. Το σπουδαιότερο έργο για τις Σπαρτιάτισσες ήταν να φέρουν στον κόσμο γερά παιδιά, και για αυτό η σωματική άσκηση ήταν απαραίτητη.

